

■ کنترل مستند اسامی مشاهیر

(امرای لشکری و کشوری) اسناد دوره قاجار موجود در آرشیو ملی ایران

فرزانه خانی کجویی | سعید رضائی شریف آبادی | معصومه کربلا آقایی کامران

■ چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر، بررسی وضعیت کنترل مستند مشاهیر اسناد آرشیوی و بازنگری شیوه‌نامه کنترل مستند اسامی رجال و مشاهیر اسناد آرشیو ملی ایران برای امرای کشوری و لشکری در دوره قاجار است. روش و رویکرد پژوهش: روش مورد استفاده، ترکیبی (کمی-کیفی) دلفی کلاسیک تعدیل شده و مطالعات کتابخانه‌ای بوده و برای گردآوری داده‌ها از مصاحبه و پرسشنامه استفاده شده است. جامعه پژوهش حاضر شامل دو گروه است. جامعه نخست، نام‌های امرای کشوری و لشکری است که در کتاب شرح حال رجال ایران قرن ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ هجری، نوشته مهدی بامداد آمده است. جامعه دوم، آرشیویست‌هایی هستند که با مستندسازی در حوزه آرشیو آشنایی دارند یا دارای حداقل ۵ سال تجربه در این زمینه می‌باشند.

یافته‌های پژوهش: در پرسشنامه مرحله نخست، ۷۱ درصد (۱۰ نفر) از ۱۴ نفر اعضای پنل، بیشتر از نصف انتخاب هایشان (میانگین) از ۶۰ نام، نامی غیر از نام مستند شده کتابخانه ملی بوده است. همچنین، ۲۰ نام از ۶۰ نام پرتکرار (۳۳ درصد) کاملاً جدید بوده‌اند و در ۵۰ درصد (۳۰ سؤال) از ۶۰ سؤال نامی غیر از نام مستند شده کتابخانه ملی انتخاب یا پیشنهاد شده است. در پرسشنامه مرحله دوم، از ۶۲ درصد (۱۵ مقوله) ۲۴ مقوله به دست آمده از تحلیل پاسخ‌های تشریحی اعضای پنل، به دلایل قوانینی غیر از دلایل و قوانین موجود در شیوه‌نامه مستند اسامی رجال و مشاهیر آرشیو ملی ایران در دوره قاجار اشاره کرده‌اند. در پرسشنامه مرحله سوم، ۶۰ درصد (۱۷ قانون) از ۲۸ قانون تأیید شده، موارد جدیدی بوده‌اند که توسط اعضای پنل پیشنهاد شده‌اند.

یافته‌های پژوهش: با توجه به یافته‌های به دست آمده و با استفاده از نظرات اعضای پنل دلفی، عناصر موجود در شیوه‌نامه کنترل مستند اسامی رجال و مشاهیر آرشیو ملی ایران و همچنین عناصری که باید در شیوه‌نامه کنترل مستند اسامی مشاهیر (امرای لشکری و کشوری) اسناد آرشیو ملی ایران در دوره قاجار بیاید، مشخص شد. همچنین، براساس عناصر پیشنهاد شده، شیوه‌نامه کنترل مستند اسامی مشاهیر (امرای لشکری و کشوری) دوره قاجار تدوین گشت. پژوهشگر پیشنهاد می‌نماید آرشیو ملی ایران از طریق گام‌هایی که ارائه نموده در جهت تدوین و پیشرفت شیوه‌نامه مستند اسامی مشاهیر اسناد آرشیو ملی ایران اقدام نماید.

کلیدواژه‌ها

آرشیو / سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران / مستند مشاهیر / دوره قاجار

مطالعات آرشیوی

فصلنامه گنجینه اسناد: سال بیستم و چهارم، دفتر دوم، (تابستان ۱۳۹۳)، ۱۵۱-۱۳۸

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۴/۱۸ ■ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۵/۲۰

کنترل مستند اسامی مشاهیر (امرای لشکری و کشوری) اسناد دوره قاجار موجود در آرشیو ملی ایران

فرزانه خانی کجویی^۱ | سعید رضائی شریف آبادی^۲ | معصومه کربلا آقایی کامران^۳

مقدمه

در حوزه زبان‌شناسی و کتابداری و آرشیو، نام افراد همیشه دارای حساسیت و اهمیت بوده است. در حوزه زبان‌شناسی، مباحث زیادی حول و حوش انواع نام و قواعد آن آمده است. در حوزه کتابداری، برای حفظ یکدستی نام پدیدآورندگان به تنظیم قواعد کنترل مستند و ایجاد فایل‌های مستند روی آورده‌اند و در آنها برای ضبط اعلام (نام‌ها)، براساس دوره تاریخی شان روش‌ها و قوانینی را در نظر گرفته‌اند. حوزه آرشیو نیز با دنبال کردن مسیر کتابداری، سعی بر بهینه کردن قوانین مستندسازی برای نام‌های موجود در اسناد کرده است.

در اسناد، اسامی به شکل‌های گوناگون ظاهر می‌شوند. برای آشنایی با این اشکال و ارائه ارجاعات برای تسهیل ذخیره و بازیابی اسناد لازم است که اسامی مرجح یا مشهور در مجموعه‌ای به نام مستند مشاهیر (اسامی) گردآوری شود. در مستندسازی اسامی، نام اشهر شخص به همراه ارجاعات لازم آن، براساس قواعدی از پیش تعیین شده نمایه می‌شود تا یکدستی نام مستند حفظ گردد. این امر را مستندسازی و کنترل اسامی می‌گویند (حاتمی، ۱۳۸۴).

اسامی ایرانی به سه دوره تعلق دارند:

۱. پیش از اسلام یا سنت پیش از اسلام،
۲. عصر اسلامی تا آغاز قرن ۱۴ هجری شمسی، و
۳. از ۱۳۰۴ ش. / ۱۳۴۴ ق. به بعد (هدایت و دیگران، ۱۳۸۲).

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه الزهرا (نویسنده مسئول)

farzaneh.khani@gmail.com

۲. استاد علم اطلاعات و دانش‌شناسی

دانشگاه الزهرا

srezaei@alzahra.ac.ir

۳. استادیار علم اطلاعات و دانش‌شناسی

دانشگاه الزهرا

mkamran@alzahra.ac.ir

اسامی دوره قاجار مربوط به دوره دوم هستند و از قواعد آن پیروی می کند. وضعیت کنترل مستند اسامی مشاهیر اسناد ایران در دوره قاجار، دغدغه ای است که پژوهشگر را علاقه مند به تحقیق در این حوزه نموده است.

ضبط اعلام مربوط به دوره قاجار، مشکلات و شرایط خاصی دارد؛ چراکه هر فرد در هر دوره از زندگی خود به نامی خوانده می شده است و در اسناد یک فرد با نام های متفاوتی ظاهر شده است (کرمانی، ۱۳۵۱).

در حال حاضر، قواعدی برای کنترل مستند مشاهیر در مقدمه کتاب فهرست مستند اسامی مشاهیر و همچنین شیوه نامه مستند اسامی رجال و مشاهیر آرشیو ملی ایران آورده شده است. به نظر می رسد که این قواعد برای کنترل مستند اسامی مشاهیر این دوره تاریخی کافی نیست؛ چراکه براساس مشاهدات پژوهشگر به نظر می رسد که شیوه نامه مذکور مشکلاتی را در ذخیره و بازیابی مانند ریزش اطلاعات و بازیابی نایب ناقص به وجود می آورد. به علاوه، این قواعد توسط آرشیو ملی ایران تدوین شده است، اما در سایر مؤسسه های آرشیوی کشور اجرایی نمی شود که خود مانعی برای تبادل و انتقال اطلاعات و یکدستی نام های مستند شده در تمامی مؤسسه های آرشیوی کشور است. چنین به نظر می رسد که قواعد کنترل مستند اسامی مشاهیر در دوران قاجار، که بیشترین منابع آنها «اسامی» موجود در اسناد آرشیو ملی ایران است، نیاز به اصلاح و بازنگری دارد.

روش پژوهش

هدف پژوهش حاضر، بررسی وضعیت و اصلاح و بازنگری شیوه نامه مستند اسامی رجال و مشاهیر اسناد آرشیو ملی ایران براساس نظرات صاحب نظران حوزه مستندسازی آرشیو است. این مهم، از طریق شناسایی عناصر کنترل مستند اسامی مشاهیر اسناد، شناسایی عناصر کنترل مستند اسامی مشاهیر اسناد آرشیو ملی ایران در دوره قاجار، و مشخص نمودن مداخل (اسامی مستند) و ارجاعات (اسامی پذیرفته نشده)، و قوانین کنترل مستند (جدید) برای شیوه نامه پیشنهادی کنترل مستند اسامی مشاهیر اسناد آرشیو ملی ایران در دوره قاجار، براساس منابع و نظرات اعضای پنل محقق شد. در واقع، هدف (فایده) کلی این پژوهش ارائه پیشنهادی برای اصلاح و بازنگری کنترل مستند اسامی مشاهیر (امرای لشکری و کشوری) اسناد آرشیو ملی ایران در دوره قاجار است.

در این پژوهش، با در نظر گرفتن اهداف، از روش پژوهش ترکیبی (کمی-کیفی) دلفی کلاسیک تعدیل شده (احمدی، ۱۳۸۸) و مطالعات کتابخانه ای استفاده شده است. به منظور گردآوری داده ها از ابزار مصاحبه (شفاهی و مکتوب) و پرسشنامه استفاده شد. جامعه پژوهش

حاضر شامل دو گروه است. جامعه نخست، نام‌های امرای کشوری و لشکری است که در کتاب شرح حال رجال ایران قرن ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ هجری، نوشته مهدی بامداد آمده است. جامعه دوم، آرشیویست‌هایی هستند که با مستندسازی در حوزه آرشیو آشنایی دارند و دارای حداقل ۵ سال تجربه کاری در این زمینه می‌باشند. نمونه خوشه‌ای تصادفی گرفته شده از جامعه نخست به ۶۰ نام منتج شد و در جامعه دوم نمونه‌گیری صورت نگرفت. پرسش‌های اساسی پژوهش حاضر عبارت‌اند از:

۱. کنترل مستند مشاهیر (امرای لشکری و کشوری) اسناد معاونت اسناد ملی سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران در دوره قاجار شامل چه عناصری است؟
۲. شیوه‌نامه کنترل مستند مشاهیر در حوزه آرشیو باید دارای چه عناصری باشد؟ و پرسش‌های فرعی پژوهش حاضر عبارت‌اند از:
 ۱. آیا شکل‌های مرجح جدیدی برای اسامی اسناد آرشیو ملی ایران پیشنهاد می‌شود؟
 ۲. آیا شکل‌های غیر مرجح جدیدی برای اسامی اسناد آرشیو ملی ایران پیشنهاد می‌شود؟
 ۳. آیا قوانین جدیدی برای کنترل مستند اسامی مشاهیر (امرای لشکری و کشوری) اسناد آرشیو ملی ایران در دوره قاجار پیشنهاد می‌شود؟

پیشینه پژوهش

شیخ‌الحکامی (۱۳۸۰)، در مقاله‌ای با عنوان «کاتبان و قاضیان اسناد بقعه شیخ صفی‌الدین اردبیلی (اسناد قرن ۶ تا ۱۰ هجری) (پیشنهاد‌های برای فهرست‌نویسی و مستندسازی اسامی)» علاوه بر ارائه فهرستی از این نام‌ها، روشی را برای فهرست برداری از نام‌های این دوره پیشنهاد می‌کند. اساس این روش، ارجاع‌های مکرر به تمام نسبت‌ها و مشخصه‌های موجود در یک نام چون نسبت جغرافیایی، خاندانی، شغلی، اعتقادی، لقب، تخلص، و مانند آن است.

در بررسی پیشینه‌های مرتبط خارجی پیشینه‌ای مرتبط با کنترل مستند اسامی مشاهیر فارسی یا ایرانی در دوره قاجار یا سایر دوره‌های تاریخی مشاهده نگردید. اما پیشینه‌های زیادی در حوزه کنترل مستند مشاهیر در حوزه آرشیو یافت شد.

با ورود مبحث کنترل مستند مشاهیر در حوزه آرشیو، این مبحث در دو مرحله به پیش رفت. در مرحله نخست، تفاوت‌های کنترل مستند در آرشیو و کتابخانه بیان شد؛ مانند مقاله مکدونالد (۱۹۸۵)، با عنوان «داده‌های دایره‌المعارف‌ها و کنترل مستند و فهرست‌های برخط: چشم‌اندازی نوین»؛ ایوانز (۱۹۸۶)، با عنوان «یک جایگزین برای مفهوم گروه اسناد»؛ بیرمن (۱۹۸۹)، با عنوان «شرایط و جنبه‌های کنترل مستند»؛ همایش مؤسسه

اسمیتسونیان (۱۹۸۸) با عنوان «آرشیو و کنترل مستند»؛ و مقاله درآیدن (۲۰۰۸)، با عنوان «از کنترل مستند تا کنترل متن» که در آن کنترل متن نامی برای کنترل مستندات در آرشیو است. در مرحله دوم، موج جدیدی از تحقیقات به شرح پروژه‌های کنترل مستند و استانداردهای مرتبط با آن پرداختند؛ مانند مقاله بیرمن (۱۹۸۹)، با عنوان «کنترل آرشیوی و نسخ خطی با موجودیت‌های کتابشناختی: چالش‌ها و فرصت‌ها» که به شرح مزایای استفاده از استاندارد مارک ای‌ام‌سی^۱ در حوزه کنترل مستند آرشیوها می‌پردازد.

بوردان (۲۰۰۴)، در مقاله‌ای با عنوان «مدل‌سازی داده‌های مستند برای کتابخانه‌ها، آرشیوها، موزه‌ها: پروژه‌ای در حال انجام در آفنور^۲، به فرانار^۳ - یک گروه کاری در ایفلا که پروژه‌ای به نام آفنور را اجرا می‌کند- پرداخته است.

ویتالی (۲۰۰۴)، در مقاله‌ای با عنوان «کنترل مستند پدیدآورندگان (ایجادکنندگان) و ویرایش دوم ایسار^۴ و استاندارد بین‌المللی اسناد مستند آرشیوی برای تنالگان‌ها، افراد و خاندان‌ها» به توصیف تغییرات ایجاد شده در ویرایش دوم ایسار می‌پردازد.

ویتالی (۲۰۰۶)، در مقاله‌ای با عنوان «مرز متن آرشیوی چیست؟ پروژه SIASFI و راهنمای برخط» به آرشیوهای ایالت فلورانس ایتالیا^۵ به راهنمایی برخط و ارائه مدل در این حوزه، براساس استانداردهای ایسار و ایسادی می‌پردازد.

ویتالی (۲۰۰۶)، در مقاله‌ای با عنوان «مرز متن آرشیوی چیست؟ پروژه SIASFI و راهنمایی برخط به آرشیوهای ایالت فلورانس ایتالیا» به شرح ویژگی‌های راهنمای برخط آرشیو وزارت امور خارجه فلورانس و تطبیق آن با مدلی که خود در مقاله «مرز متن آرشیو چیست؟ پروژه SIASFI ...» بیان کرده؛ پرداخته است.

پتی (۲۰۰۸)، در مقاله‌ای با عنوان «پروژه محتوای آرشیوی و شبکه‌های اجتماعی^۶: کنترل مستند آرشیوی» به شرح پروژه تحقیقاتی اسنک می‌پردازد که هدف آن سنجیدن امکان استخراج نام‌های افراد و تنالگان‌ها و خاندان‌ها و سایر اطلاعات تاریخی مرتبط - که در توصیفات آرشیوی یافت می‌شوند- و قرار دادن آنها در مجموعه‌ای منسجم و قابل جست‌وجو با ویژگی‌های خاص بود.

همچنین، ویتالی و ساوجا (۲۰۰۸)، در مقاله‌ای با عنوان «کنترل مستند برای پدیدآورندگان در ایتالیا: نظریه و عمل» به ارتباط بین استاندارد ایسار و کنترل مستند آرشیوی و طبیعت پدیدآورندگان آرشیوی پرداخته‌اند.

بیلیتون (۲۰۰۸)، در مقاله‌ای با عنوان «نقش رکوردهای مستند آرشیوی در کاوشی‌های^۶ سیستم آرشیوهای اُتاریو» تجربیات و چالش‌های آرشیوهای اُتاریو برای سازگار کردن سیستم سری‌های استرالیایی را بیان می‌کند.

1. AMC MARK
2. AFNOR
3. FRANAR
4. International authority record for corporate bodies, persons and families (ISAAR_cpf)
5. SNAC
6. Archival Finding Aid

کانینگهام (۲۰۰۸)، در مقاله‌ای با عنوان « قدرت مهار ازمنشأ در توصیف آرشیوی: چشم‌اندازی استرالیایی از توسعه ایسار » به شرح تجربیات آرشیوملی استرالیا از اجرای استاندارد ایسار و پیش‌بینی آینده در این حوزه می‌پردازد.

رید و سیمونز (۲۰۰۸)، در مقاله‌ای با عنوان «کنترل مستند در آرشیوهای ملی و اداره اسناد» به معرفی و بیان کارکرد و ویژگی‌ها و وظایف پروژه نارا می‌پردازند.

رنکین، نرو، و راجرز (۲۰۰۸)، در مقاله‌ای با عنوان «به‌سوی کنترل مستند نام در منطقه انگلیسی زبان کارائیب» به شرح پروژه نف^۱ و چالش‌های مرتبط با آن و پیش‌بینی آینده این پروژه می‌پردازند.

فن (۲۰۰۸)، در مقاله‌ای با عنوان «پاکسازی کنترل مستند با استفاده از ویرایش مارک و التیامی» تجربیات کتابداران کتابخانه فناوری ویرجینیا در فرآیند پاکسازی کنترل مستند قبل از بارگذاری داده‌های کتابشناختی بر روی فهرست سازمان می‌پردازد.

کاکس (۲۰۰۸)، در مقاله‌ای با عنوان «بازنگری کاوشیاریهای آرشیوی» به کیفیت کاوشیاریهای آرشیوی و اینکه چگونه در طی زمان آزمون خود را پس خواهد داد، بر اساس نظرات آرشیویست‌ها و کاربران و کارمندان مؤسسه‌های آرشیوی می‌پردازد.

سالو (۲۰۰۹)، در مقاله‌ای با عنوان «کنترل مستند نام‌ها در مخازن سازمانی» به نقش کنترل مستند در ابهام‌زدایی نام‌ها در نرم‌افزارهای آرشیوی می‌پردازد.

بیرل، دانسیر، و منزیس (۲۰۱۰)، در مقاله‌ای با عنوان «نقطه مهم: نسخه‌برداری و داده‌های علمی: بررسی مخزن مشترک و فهرست برخط اسپیریس^۲ و اجرای نسخه‌برداری و کنترل مستند در اپک‌ها و سیستم‌های مخزن مشترک» به بیان روش‌شناسی و یافته‌های حاصل از اجرای پروژه اسپیریس می‌پردازند.

امانوئل (۲۰۱۱)، در مقاله‌ای با عنوان «مشتی از عنوان‌ها: کنترل مستند نام برای فیلم‌های ضبط شده ویدئویی» دیدگاه کتابداران فهرستنویس و ویدئوها در کتابخانه‌های مختلف را درباره کنترل مستند این محصولات آرشیوی پرسیده است.

یافته‌های پژوهش

الف. پاسخ به پرسش‌های اساسی پژوهش

در پاسخ به پرسش اساسی اول پژوهش مبنی بر اینکه «کنترل مستند اسامی مشاهیر اسناد معاونت اسناد ملی سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران در دوره قاجار شامل چه عناصری است؟» میتوان گفت به‌طور کلی شیوه‌نامه کنترل مستند اسامی مشاهیر اسناد آرشیوی ملی ایران دارای یک عنصر اساسی میباشد که همان قواعد کنترل مستند اسامی

1. National authority files
2. OCIRIS

مشاهیر است که توسط شورای عالی سیاست گذاری تدوین شده است. شیوه نامه مستند اسامی رجال و مشاهیر اسناد آرشیو ملی ایران، براساس قواعدی کلی شکل مستند اسامی را که شکل مرجح (پذیرفته شده = مدخل) ارائه داده و ارجاعات را که همان شکل های غیر مرجح (پذیرفته نشده) یعنی «اسامی» مشخص می کند.

در پاسخ به پرسش اساسی دوم پژوهش مبنی بر اینکه «شیوه نامه کنترل مستند مشاهیر در حوزه آرشیو باید دارای چه عناصری باشد؟» می توان گفت که براساس مطالعات کتابخانه ای و روند پژوهش و یافته های پژوهشگر در حین پژوهش، برای کنترل مستند اسامی مشاهیر (امرای لشکری و کشوری) اسناد آرشیو ملی ایران در دوره قاجار سه عنصر اساسی زیر پیشنهاد می گردد:

۱. قواعد کنترل مستند اسامی مشاهیر اسناد آرشیو ملی ایران (منظور همان اسناد دولتی و دیوانی است) برای امرای کشوری و لشکری با تعریف عملیاتی پژوهش حاضر در دوره قاجار توسط شورای سیاست گذاری (همان اعضای پنل که شامل صاحب نظران حوزه آرشیو با حداقل ۵ سال سابقه کار و تجربه در حوزه مورد پژوهش هستند) و براساس روند دلفی تدوین شده اند. نحوه ایجاد قوانین نیز براساس روند دلفی است؛ یعنی مرحله نخست، محدودسازی موضوع مورد پژوهش و به دست آوردن شکل های مستند اسامی نمونه در رده های مختلف و برداشت قوانین از آنها؛ مرحله دوم، علت یابی و گسترش و محدودسازی قواعد کنترل مستند؛ و مرحله سوم، تأیید قوانین به دست آمده در دو مرحله قبل توسط اعضای پنل. برای تدقیق بیشتر می توان از یادداشت های دامنه بهره برد که بیان جزئی قواعد در مدخل مستندسازی است.

مدخل، یا همان شکل مستند اسامی مشاهیر، که در واقع نتایج اجرای مرحله نخست دلفی هستند و سایر اسامی مستندی که براساس قوانین تأیید شده توسط اعضای پنل شکل می گیرد.

ارجاعات، یا همان اسامی، که در شکل مرحله نخست دلفی رأی نیاورده اند و مواردی طبق قوانین تأیید شده ایجاد شده اند. ارجاعات معمولاً به دو شکل ارجاع های «نگاه کنید» و «نیز نگاه کنید» به کار برده می شوند.

ب. پاسخ به پرسش های فرعی پژوهش

به منظور پاسخ به پرسش فرعی اول پژوهش مبنی بر اینکه «آیا شکل های مرجح جدیدی برای نام های اسناد آرشیو ملی ایران پیشنهاد می شود؟» پژوهشگر، پرسشنامه مرحله نخست را با نمونه ای ۶۰ اسمی تهیه و در اختیار پاسخگویان گذاشت. نتیجه آن دریافت ۶۰ نام

مستند بود که بیشترین بسامد انتخاب را داشتند و در واقع، پربسامدترین (پرتکرارترین) نام در هر پرسش بوده‌اند. از میان این ۶۰ اسم، ۲۰ مورد، نام‌هایی است که غیر از نام مستند شده کتابخانه ملی است. بنابراین، پاسخ به پرسش مذکور، مثبت است. شکل‌های این نام‌ها در جدول ۱ آورده شده است.

ردیف	سؤال	نام مستند به دست آمده جدید
۱	۶	حشمت السلطنه، بدیع الملک
۲	۸	ناصر الملک، ابوالقاسم
۳	۱۱	شجاع لشکر خلخال، رضا
۴	۷۱	شجاع السلطنه، حسنعلی میرزا
۵	۱۲	نظام السلطنه، رضاقلی
۶	۲۲	نیرالملک هدایت
۷	۳۲	معیرالملک، دوستعلی خان
۸	۴۲	سپهسالاری، حسین بن نبی خان
۹	۵۲	سپهسالار اعظم تنکابنی، محمدولی
۱۰	۸۲	طباطبائی، سیدضیاءالدین
۱۱	۹۲	ضیاءالسلطان، محمدتقی
۲۱	۶۳	محتشم الملک، صادق
۳۱	۹۳	مستشارالدوله، صادق؛ صادق، صادق
۴۱	۰۴	قائم مقام نوری، صادق
۵۱	۱۴	مشیرالدوله، میرزا محسن خان
۶۱	۲۴	نظام الملک نوری، کاظم
۷۱	۳۴	نایب السلطنه، کامران میرزا
۸۱	۶۵	عضدالملک قزوینی، سید محمد حسین و عضدالملک، سید محمد حسین بن فضل الله
۹۱	۹۵	منصور السلطنه عرب، امیر
۰۲	۰۶	سپهسالار، وجیه الله میرزا

جدول ۱

فهرست اسامی مستند به دست آمده جدید
(اسامی مستند پیشنهادی)

پاسخ به پرسش فرعی دوم

در پاسخ به پرسش دوم پژوهش مبنی بر اینکه «آیا شکل‌های غیرمرجّح جدیدی برای نام‌های اسناد آرشیو ملی ایران پیشنهاد می‌شود؟» نیز از مجموع پاسخ‌های به‌دست آمده از پرسشنامه نخست به‌دست می‌آید. در واقع، تمامی نام‌هایی که در پرسش‌های آنها اسم مستند شده کتابخانه ملی بیشترین تعداد انتخاب را نداشته است؛ نام‌هایی هستند که می‌توان به‌عنوان شکل‌های غیرمرجّح هر نام در ذیل نام مستند به‌عنوان ارجاع آورده شوند.

پاسخ به پرسش سوم

به‌منظور دستیابی به پاسخ پرسش سوم مبنی بر اینکه «آیا قوانین جدیدی برای کنترل مستند اسامی مشاهیر نام‌های اسناد آرشیو ملی ایران پیشنهاد می‌شود؟» پژوهشگر از روی فهرست اسامی پریسامد به‌دست آمده در مرحله نخست دلفی، که غیر از نام مستند شده کتابخانه ملی بوده‌اند، یعنی از روی ۳۰ پرسشی که سایر گزینه‌ها و پیشنهادها صاحب‌نظران بیشترین انتخاب را داشتند، قوانینی را برداشت نمود که پس از اجرای مرحله دوم به‌منظور علت‌یابی و امکان تصحیح و بازخورد در مرحله سوم به نظرسنجی اعضای پنل گذاشته شد و از ۳۴ قانون پیشنهادی ۲۸ مورد تأیید شد. از بین این ۲۸ قانون پیشنهادی، ۱۷ مورد جدید بودند و در شیوه‌نامه مستند اسامی رجال و مشاهیر اسناد و پیرایش دوم (۱۳۸۷) - که در جلسه‌های کارشناسی ۱۱/۱۱ و ۱۱/۱۵ و ۱۱/۱۸ و ۱۳۹۲/۱۲/۵ در آرشیو ملی به تأیید اکثریت اعضا رسیده و نسبت به شیوه‌نامه منتشر شده بدون تأیید در جلسه‌های کارشناسی در سال ۱۳۸۷ تغییراتی داشته است - وجود نداشته‌اند یا به‌صورت‌های کلی‌تر و بدون جزئیات مطرح شده یا اینکه به کل رد شده‌اند. بنابراین، پاسخ به پرسش سوم پژوهش مثبت است. ۱۷ قانون پیشنهادی جدید به شرح جدول ۲ می‌باشند.

ردیف	متن قانون پیشنهادی
۱	پیروی از قانون اسم شهر برای افرادی که بیشترین دوره زمانی زندگی کاری خود را در دوره قاجار و پیش از ۱۳۰۴ ش. گذارنده‌اند و پس از دریافت نام خانوادگی عملاً مقامی دولتی با مناصب بالا را نداشته‌اند، در نام مستند اسامی اسناد دوره قاجار و تا قبل از ۱۳۰۴ ش..
۲	الزامی بودن آوردن نام پدر در صورتی که لقب در یک خانواده ارثی بوده باشد.
۳	آوردن مکان جغرافیای (محل تولد و کار) در موارد کمبود اطلاعات و اشتراک لقب در شکل نام مستند اسامی اسناد دوره قاجار و تا قبل از ۱۳۰۴ ش.

جدول ۲

فهرست قوانین پیشنهادی
جدید مورد تأیید اعضای پنل

ردیف	متن قانون پیشنهادی
۴	آوردن بیشترین اطلاعات برای افرادی با القاب پرتکرار در نام مستند اسامی اسناد دوره قاجار و تا قبل از ۱۳۰۴ ش.
۵	اولویت داشتن لقبی که بیشترین دوره زمانی را دارد، برای قرار گرفتن در نام مستند اسامی اسناد دوره قاجار و تا قبل از ۱۳۰۴ ش.
۶	آوردن لقبی که بیشترین اهمیت را داشته است، در صورتی که لقبی با بیشترین دوره زمانی وجود نداشته یا بین دوره‌های زمانی القاب تفاوت چندانی وجود نداشته برای نام مستند اسامی اسناد دوره قاجار و تا قبل از ۱۳۰۴ ش.
۷	آوردن القاب حکومتی افراد و نه القابی که در اشخاص به یکدیگر داده‌اند مانند «ابوقداره» در نام مستند اسامی اسناد دوره قاجار و تا قبل از ۱۳۰۴ ش.
۸	آوردن لقب «خان» برای اسامی افرادی که جزء خوانین قاجاری به حساب می‌آمدند در نام مستند اسامی اسناد دوره قاجار و تا قبل از ۱۳۰۴ ش.
۹	آوردن لقب «میرزا» برای کلیه شاهزادگان در نام مستند و ارجاعات برای نام مستند اسامی اسناد دوره قاجار و تا قبل از ۱۳۰۴ ش.
۱۰	آوردن شغل فرد به‌عنوان متمایزکننده نام فرد در نام مستند و ارجاعات اسامی اسناد دوره قاجار و تا قبل از ۱۳۰۴ ش.
۱۱	آوردن شغل برای افرادی که در دوره اول وارد مجلس شورا و براساس شغل نامگذاری شدند، مانند امین‌الضرب یا معین‌التجار بوشهری در نام مستند اسامی اسناد دوره قاجار و تا قبل از ۱۳۰۴ ش.
۱۲	آوردن شغل برای افرادی که شاه شغل وی را به‌عنوان لقب به وی اعطا کرده است، مانند عکاسباشی یا مترجم‌الدوله یا طبیب یا ملک‌الاطباء در شکل نام مستند و ارجاعات اسامی اسناد دوره قاجار و تا قبل از ۱۳۰۴ ش.
۱۳	آوردن شغل، در صورتیکه شغل لقب شده است، مانند «پیشخدمت خاصه» برای نام مستند اسامی اسناد دوره قاجار و تا قبل از ۱۳۰۴ ش.
۱۴	آوردن قوم فرد، در صورت کمبود اطلاعات و اشتراک لقب برای نام مستند اسامی اسناد دوره قاجار و تا قبل از ۱۳۰۴ ش.
۱۵	آوردن نام به همان صورتی که در منابع تاریخی و اسناد آمده و اشهر است، حتی در صورتی که با قوانین مستندسازی مطابقت نداشته باشد، برای نام مستند اسامی اسناد دوره قاجار و تا قبل از ۱۳۰۴ ش.
۱۶	رجوع به اسناد، به‌عنوان منبع انتخاب اسم اشهر.
۱۷	آوردن اصلاحات و قوانین به‌دست آمده در این تحقیق و تحقیق‌های مشابه در شیوه‌نامه مستند مشاهیر دوره قاجار و مجموعه قوانین کنترل مستند اسامی مشاهیر تدوین آرشو ملی ایران.

ادامه جدول ۲

فهرست قوانین پیشنهادی
جدید مورد تأیید اعضای پنا

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

پژوهشگر از پژوهش حاضر چنین نتیجه گرفت که صاحب‌نظران حوزه مستندسازی آرشیو، خواهان اصلاح و دقت و بازنگری در شیوه‌نامه مستند اسامی رجال و مشاهیر آرشیو ملی ایران هستند و اولویت‌بندی‌های جدیدی را در قواعد شیوه‌نامه مذکور در نظر دارند.

پژوهش حاضر نمایان ساخت که در حال حاضر، آرشیویست‌های ایرانی به شکل‌های گوناگونی اسامی رجال دوره قاجار را مستند می‌سازند. همچنین، در این پژوهش، روش به‌دست آوردن یک شیوه‌نامه مستند اسامی اسناد به‌دست آمد. پیشنهاد می‌شود در صورت تمایل، سازمان آرشیو ملی ایران با همکاری آرشیویست‌های صاحب‌نظر این سازمان و آرشیویست‌های صاحب‌نظر سایر مؤسسه‌های آرشیوی در سراسر کشور، براساس عناصر و روش به‌دست آمده برای کنترل مستند اسامی در پژوهش حاضر اقدام به تدوین شیوه‌نامه کنترل مستند اسامی نماید و در حین اجرایی نمودن این پیشنهاد، به یافته‌های پژوهش حاضر توجه فرمایند.

همچنین، پژوهشگر براساس مطالعات کتابخانه‌ای و مشاهدات خود پیشنهاد می‌کند تا در صورت تمایل، سازمان آرشیو ملی ایران اقدام به ایجاد پایگاه اطلاعاتی تحت وب برای کنترل مستند اسامی مشاهیر اسناد نماید و برای ایجاد آن از روند زیر بهره‌جوید:

۱. انجام مطالعات کتابخانه‌ای پیرامون تجربیات سایر کشورها در زمینه تدوین شیوه‌نامه کنترل مستند اسامی مشاهیر و پایگاه‌های اطلاعاتی و استانداردهای مرتبط و پروژه‌های اجرایی و قوانین کدگذاری و نرم‌افزارهای آرشیوی؛

۲. انتشار و توزیع مقاله‌ای با روش بررسی مقایسه‌ای بین انواع استانداردهای موجود و قوانین کنترل مستند اسامی مشاهیر و بیان معایب و مزایا به‌منظور آگاهی‌بخشی نمایندگان سازمان‌های آرشیوی و به‌روزرسانی علم آنها؛

۳. تدوین شیوه‌نامه کنترل مستند اسامی مشاهیر برای تمامی رده‌ها و تمامی دوره‌های تاریخی با شرکت نمایندگان تمامی سازمان‌ها و مؤسسه‌های آرشیوی کشور و با روش دلفی به‌صورت ۴ مرحله‌ای: پخش پرسشنامه نخست به‌منظور به‌دست آوردن اسامی و برداشت قوانین کنترل مستند از انتخاب‌ها، مصاحبه حضوری یا اجرای یک طوفان فکری در هر مؤسسه آرشیوی به‌صورت مجزا و جمع‌بندی نهایی آن توسط یک گروه یا نفر کارشناس به‌منظور علت‌یابی و دریافت بازخورد و گسترش قوانین کنترل مستند اسامی مشاهیر برداشت شده، پخش نظرسنجی قوانین به‌دست آمده به‌منظور تأیید یا رد آنها، و پخش پرسشنامه‌ای به‌منظور تعیین اولویت‌ها بین قوانین تأیید شده؛

۴. تنظیم قواعد تأیید شده براساس ایسار و قراردادن آن در کدگذاری‌های آرشیوی

ای‌ای‌دی یا ای‌ای‌سی به انتخاب و تأیید نمایندگان کلیه سازمان‌ها و مؤسسه‌های آرشیوی؛ و
۵. روزآمدسازی بانک مستندات مشاهیر اسناد کلیه سازمان‌ها و مؤسسه‌های آرشیوی
براساس قوانین و کدگذاری‌های جدید در نرم‌افزار آرشیوی کارآمد با بهره‌گیری از
پژوهش‌های مرتبط با نرم‌افزارهای آرشیوی مانند اصنافی (۱۳۸۹).
۶. تهیه پایگاه اطلاعاتی مستند مشاهیر اسناد چندزبانه با قابلیت جست‌وجو در بانک‌های
اختصاصی مؤسسه‌های آرشیوی گوناگون در سراسر کشور.

کتابنامه

- احمدی، نسیمه (۱۳۸۸). معرفی و نقد روش دلفی. *کتاب ماه علوم اجتماعی*، ۲۲، ۱۰۰-۱۰۸.
بامداد، مهدی (۱۳۵۳). *شرح حال رجال ایران قرون ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ هجری* (۶ ج). تهران: زوار.
حاتمی، مریم (۱۳۸۴). *بررسی شیوه‌های ضبط اسامی در کتاب مستند مشاهیر و مؤلفان*. پایان‌نامه
کارشناسی‌ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تهران.
سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، معاونت اسناد (۱۳۸۷). شیوه‌نامه تدوین فهرست
اسامی رجال و مشاهیر مطرح در اسناد: نمایه‌نامه رجال. (ویرایش ۲). تهران: پدیدآورنده.
سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، معاونت اسناد (زیر چاپ). شیوه‌نامه تدوین فهرست
اسامی رجال و مشاهیر مطرح در اسناد: نمایه‌نامه رجال. تهران: پدیدآورنده.
شیخ‌الحکمایی، عمادالدین (۱۳۸۰). کاتبان و قاضیان اسناد بقعه‌ی شیخ صفی‌الدین اردبیلی (اسناد قرن ۶
تا ۱۰ هجری) (پیشنهادهایی برای فهرست‌نویسی و مستندسازی اسامی). *نامه بهارستان*، ۴، (۱)،
۱۳۷-۱۵۲.
کرمانی، مجدالاسلام (۱۳۵۱). *تاریخ انحطاط مجلس: فصلی از تاریخ انقلاب مشروطیت*. اصفهان:
هدایت، مرضیه‌و دیگران (ویراستاران) (۱۳۸۲). *فهرست مستند اسامی مشاهیر و مؤلفان*. (ویرایش ۳).
(۲ ج). تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
Bearman, David (1989). Archives and Manuscript Control with Bibliographic Utilities:
Challenges and Opportunities. *American archivist*, 52 (4), 26-39. Retrieved Octo-
ber 23, 2012, from EBSCO database
Bearman, David (1989). Authority control issues and prospect. *American archivist*, 52
(2), 286-299. Retrieved October 23, 2012, from EBSCO database.
Bearman, David (1988). Discussion. Archival informatics technical report, 2(2), 47-
54. Retrieved Jon 25, 2012, from www.archimuse.com/publishing/arch_auth.html
Billinton, Steve (2008). The Role of Archival Authority Records in the Finding Aid Sys-
tem of the Archives of Ontario. *Journal of Archival Organization*, 5 (1-2), 75-93.
Retrieved October 22, 2012, from Taylor & Francis database.
Birrell, Duncan; Dunsire, Gordon; Menzies, Kathleen (2010). Match Point: Duplica-

- tion and the Scholarly Record: The Online Catalogue and Repository Interoperability Study (OCRIS), and Its Findings on Duplication and Authority Control in OPACs and IRs. *Cataloging & Classification Quarterly*, 48(5), 377-402. Retrieved October 22, 2012, from Taylor & Francis database.
- Bourdon, francoise (2004). Modeling Authority Data for Libraries, Archives and Museums: A Project in Progress at AFNOR. *Cataloging & Classification Quarterly*, 39 (1-2), 505-516. Retrieved June 25, 2012, from Taylor & Francis database.
- Cox, Richard J. (2008). Revisiting the Archival Finding Aid, *Journal of Archival Organization*, 5(4), 5-32. Retrieved October 22, 2012, from Taylor & Francis database.
- Cunningham, Adrian (2008). Harnessing the Power of Provenance in Archival Description: An Australian Perspective on the Development of the Second Edition of ISAAR(CPF). *Journal of Archival Organization*, 5 (1-2), 15-31. Retrieved October 22, 2012, from Taylor & Francis database.
- Dooly, M. Jackie (1988). An introduction to authority control for archivists. *Archival informatics technical report*, 2(2), 5-20. Retrieved Jun 25, 2012, from www.archimuse.com/publishing/arch_auth.html
- Dryden, Jean (2008). From Authority Control to Context Control. *Journal of Archival Organization*, 5(1-2), 1-13. Retrieved October 22, 2012, Retrieved October 22, 2012, from Taylor & Francis database.
- Emanuel, Michelle (2011). A Fistful of Headings: Name Authority Control for Video Recordings. *Cataloging & Classification Quarterly*, 49(6), 484-499. Retrieved October 22, 2012, from Taylor & Francis database.
- Evans, Max J. (1986). Authority control: an alternative to the record group concept. *American archivist*, 49, 249-261. Retrieved October 23, 2012, from EBSCO database.
- Finn, Mary (2008). Batch-Load Authority Control Cleanup Using Marc Edit and LTI. *Technical Services Quarterly*, 26(1), 44-50. Retrieved October 22, 2012, from Taylor & Francis database.
- Garnet, Thomas (1988). Development of an authority control system for the Smithsonian institution libraries. *Archival informatics technical report*, 2 (2), 21-28. Retrieved Jun 25, 2012, from www.archimuse.com/publishing/arch_auth.html
- McDonald, David R (1985). Data dictionaries, authority control, and online catalogs: a new perspective. *The journal of academic librarianship*, 11 (4), 219-222. Re-

- trieved October 23, 2012, from EBSCO database.
- Michelson, Avra (1988). Descriptive standards and the archive profession. *Archival informatics technical report*, 2(2), 1-4. Retrieved Jon 25, 2012, from www.archimuse.com/publishing/arch_auth.html
- Matters, Marion (1988). Authority files in an archival setting. *Archival informatics technical report*, 2(2), 29-34. Retrieved Jon 25, 2012, from www.archimuse.com/publishing/arch_auth.html
- Rankine, Kazuko, Nero, Lorraine M., Rogers, Gerard H. (2008). Toward Name Authority Control in the English-Speaking Caribbean. *Technical Services Quarterly*, 25(3), 1-19. Retrieved October 22, 2012, from Taylor & Francis database.
- Reid, Lydia J. E., Simmons, C. Jerry (2008). Authority Control at the National Archives and Records Administration. *Journal of Archival Organization*, 5(1-2), 95-120. Retrieved October 22, 2012, from Taylor & Francis database.
- Salo, Dorothea (2009). Name Authority Control in Institutional Repositories. *Cataloging & Classification Quarterly*, 47(3-4), 249-261. Retrieved October 22, 2012, from Taylor & Francis database.
- Savoja, Maurizio & Vitali, Stefano (2008). Authority Control for Creators in Italy: Theory and Practice. *Journal of Archival Organization*, 5 (1-2), 121-147. Retrieved October 22, 2012, from Taylor & Francis database.
- Szary, Richard V. (1988). technical requirements and prospects for authority control in SIBIS-archives database. *Archival informatics technical report*, 2(2), 41-46. Retrieved Jon 25, 2012, from www.archimuse.com/publishing/arch_auth.html
- Vitali, Stefano (2004). Authority Control of Creators and the Second Edition of ISAAR(CPF), International Standard Archival Authority Record for Corporate Bodies, Persons, and Families. *Cataloging & Classification Quarterly*, 38 (3-4), 185-199. Retrieved June 25, 2012, from Taylor & Francis database.
- Vitali, Stefano (2006). What Are the Boundaries of Archival Context? The SIASFI Project and the Online Guide to the Florence State Archives, Italy. *Journal of Archival Organization*, 3 (2-3), 243-260. Retrieved October 22, 2012, from Taylor & Francis database.
- Weber, B. Lisa (1988). Development of authority control systems within the archival profession. *Archival informatics technical report*, 2(2), 35-40. Retrieved Jon 25, 2012, from www.archimuse.com/publishing/arch_auth.html

